

Sporda Cinsel ve Toplumsal Sınıf Farklılaşması

Doç. Dr. Mahmut TEZCAN*

Tüm toplumlarda cinsel ve toplumsal sınıf farklılaşması, sporun geniş kitlelere yaygınlaşmasını engellemiştir. Sporun bugünkü duruma gelinceye değin bu etmenler geniş ölçüde rol oynamıştır. Aslında bugün bile hâlâ gelişmekte olan ülkelerde bu etmenler, etkinliğini sürdürmektedirler. Bu yazımızda, bu iki etmenin spor olgusundaki etkinliğini ve yarattığı sorunları inceleyeceğiz.

I. SPORDA CİNSEL FARKLILAŞMA

Cinsel farklılaşma, diğer alanlarda olduğu kadar spor alanında da söz konusu olmuştur. Özellikle kadınlar birçok toplumlarda sporda yer almıyordular (!). Hareketsizlik kadınlar için doğal bir durum olarak nitelendirilmiştir. Gelenekler, kadına bağlanan değerler, onların spora karşı ilgisizlikleri, bu alanın erkeklere özgü bir etkinlik olarak görülmesini sağlamıştır. Bu husus, gelişmiş ülkeler için de söz konusudur. Hele İslam ülkelerinde kadın, spordan iyice soyutlanmıştır.

Töreler, özellikle kırsal kesimdeki kadınların spor yapmasını engellemektedir. Genç kızların soyunmasının şort giymesinin ayıp olduğu, yasak olduğu bir toplumda bu kişilerin spor yapması düşünülemez kuşkusuz. 19 Mayıs gösterileri nedeniyle kızların şort giymesi biraz daha anlayışla karşılanmıştır. Fakat hâlâ bu konu, bazı siyasi partilerin istismar konusu olmaktadır. Kırsal kesimde ufak bir çocuğun başını örtmesini sağlayan düşünce, cinsel spor yapmasını engellemektedir. Bu durumu nasıl değiştirebiliriz? Bu husus toplumun gelişmesi ile paralel bir durumdur. Toplum geliştikçe, kızların spor yapması da doğal karşılanır. Özellikle kent, bu açıdan uygun bir ortamdır. Bu ortamda kadının özgürlüğü daha fazla olduğu için onun spor yapması kolaylaşmıştır. Örneğin şimdi, kızların da basketbol, voleybol takımları var. Bugün genellikle sporda kız-erkek ayrımı geçerli değildir. Kadın, sporda kendini kabul ettirerek erkeğin yanında

* A. Ü. Eğitim Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi.

(1) Lüschen, Günther : The Sociology of Sport, Current Sociology — Vol. XV. No : 3, 1967.

yer almıştır. Günümüzde kızlara özgü oyun türleri, kadının değişen rolünü göstermektedir. Kadının artık hamilelik günlerinde bile spor yapabileceği kanıtlanmıştır. Bununla birlikte, yine de onların özellikle yarışmacı sporlarda yer alış oranı azdır. Gelişmekte olan ülkelerde cinsel farklılaşma, oyunlarda çok kesin biçimdedir. Modern toplumlarda kadınlar daha çok strateji, değişme ve şans oyunlarına ilgi duyarken, erkekler, beceri oyunlarına yönelmektedirler⁽²⁾. Bununla birlikte erkek ve kadın ilgileri, giderek birbirine karışmaktadır. Fakat günümüzde jimnastik ve buz pateninde estetik ölçütte, kadınlar, erkekleri geçmektedir.

Günümüzde okulların, kızları spora yönlendirmesi, cinsel farklılaşmayı geniş ölçüde azaltabilir.

Son yıllarda ülkemizde «Yaşam Boyu Spor» uygulaması kadınların sporda yer alması düşüncesini geniş ölçüde desteklemiştir.

II. SPORDA TOPLUMSAL SINIF FARKLILAŞMASI

Bilindiği gibi toplumsal sınıflar, toplumsal tabakalaşmanın özel bir biçimidir. Toplumda servet, eğitim ve mesleki statü bakımından aşağı yukarı benzer durumda olan insanların diğerlerinden ayrılmasıdır. Başka bir tanımla, sınıflar, aynı ekonomik durumdaki birey ve ailelerin toplanmasıdır. Burada dikkatimizi çeken husus, belirli insan gruplarının aynı kültürü paylaşmalarıdır. İşte toplumsal sınıf dediğimiz bu insan grupları, ayrı kültüre sahiptirler.⁽³⁾

Spor da kültürün bir parçasıdır. Sosyal sınıflar, en genel olarak üst, orta ve alt olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır. İşte her sınıfın ayrı bir spor kültürü gelişmiştir. Tarihsel açıdan sosyal sınıf-spor ilişkisine baktığımız zaman belirli sınıfların, belirli tür spor kültürleri olduğunu görürüz.

Modern anlamıyla spor, başlangıçta, egemen sınıfların, yani üst sınıfların bir uğraşısı idi. Elitlerin, yani üst yönetici sınıfların, seçkinlerin, sporu tam gün çalışma yapmak zorunluluğu nedeniyle sporda profesyonelliği ortaya çıkarmışlardır. Böylece spor, üst sınıfların istediği biçimde yönlendirilmiştir.

Eski Yunan'da spor etkinlikleri, alt sınıfları oluşturan kölelere yasaklanmıştı. Eski Roma'da köleler, köle sahiplerini, yani üst sı-

(2) Gilbert, Bil — Williamson, Nancy; Sport is Unfair To Women Sports Illustrated, 1973 (Spring)

(3) Tezcan, Mahmut: Eğitim Sosyolojisine Giriş, s. 87-89, Ankara 1981 A. Ü. Eğitim Bilimleri Fak. Yayını.

nıfları eğlendirmek için onlara seyirlik bir oyun sunma biçiminde spora başvurmuşlardır.

Ortaçağda üst sınıflar, sporu bir boş zaman değerlendirme biçimi olarak ele alıyorlardı. Oysaki alt sınıflar, daha çok eğlence niteliğindeki boks ve futbolun ilk uygulamalarına benzer bedensel etkinliklerle uğraşıyorlardı.

Nasyonalist ve askerî yaklaşımlar, sporun gelişmesine yardımcı olmuştur. Nasyonalist duyguların kökleşmesinde ve halkın bedensel yönden mücadeleci olarak hazırlanmasında sporun rolü üzerinde durulmuştur.

Daha sonra iş adamları, iş verimliliğini arttırmak için işçilerin fizik güçlerinin geliştirilmesi için sporu teşvik etmeye başladılar. İşçi sınıfı gençliğinin spor yoluyla bedensel gücünün geliştirilmesi ve böylece daha fazla, daha etkin çalışmaları sağlanmış olacağı anlayışı yerleşti. Bu nedenle alt sınıflar, işçi sınıfı, birçok ülkelerde halter, boks, güreş gibi spor dallarına rağbet ettiler. Batı Avrupa'da işverenlerin sporla önem vermeleri ve işçilere bu konuda olanak sağlamalarıyla işçi-işveren arasındaki düşmanca karşıt olumsuz tutumlar, spor yoluyla yumuşamış oldu. Böylece spor, toplumsal barışın sağlanmasında bir araç olmuştur. Avrupa'da kurulan işçi spor örgütleri, kulüpleri, işçi sınıfının sportif etkinliklerine katkıda bulundu. Bu örgütler, sanayi kuruluşları ile sıkı ilişki içerisindedir. Spor, iş üretimi, mesleki ve toplumsal uyum bakımından işyerine uyum sağlamaktadır.

Ülkemizde 1938 yılında, 500 işçiden fazla işçi çalıştıran işyerlerinde spor tesisleri kurma zorunluluğu getirilmiştir.

Batı ülkelerinde yapılan birçok araştırmalarda sporun toplumsal sınıflara göre örgütlendiği saptanmıştır. Örneğin A. B. D.'de zenciler tenisten hoşlanmamaktadır. Oysaki üst sınıflar bu sporu çok sevmektedirler. Kuşkusuz bu tür sportlardaki araç gereçlerin pahalı oluşu da alt sınıfların ilgisini çekmemek yönünde rol oynamaktadır. Örneğin bizde köylünün işçinin hiçbir araç-gereç gerektirmeyen güreşe rağbet etmelerinin bir nedeni de, bu husus olsa gerek.

Spor, artık Batı toplumlarındaki bazı sınıfların ayrıcalığı olmaktan çıkmıştır. Bugün artık spor, Avrupa'da orta sınıfların yararlandığı kitlesel duruma gelmiştir. Herkes için spor sloganı liberal Avrupa'da benimsenmiş ve kitle sporu ortaya çıkmıştır. Bu durum, katılma bakımından böyledir. Seyirlikten çok spora katılım, yüksek toplumsal statüye göre genellikle artış göstermektedir.

Spor, bütün sınıflardan gelen kişilerin karşılaştığı açık bir sis-

temdir. Bu bakımdan toplumsal hareketlilikte önemli bir kanal durumuna gelmiştir. Spor aynı zamanda bir toplumsallaşma aracı olup, sadece alt sınıflar bakımından değil, orta ve üst sınıfların üyelerinin bütünleştiği durumlar sağlar (4).

Ülkemizde sporun tüm sınıflara, kitlelere etken olarak yaygınlaştırılması, amaçlarımız arasında olmalıdır.

Sonuç

Tüm toplumlarda eşitlik değerinin benimsenmesi ve gerçekleştirilmesi, arzulanan bir durumdur. Bu değer yaygınlaştırılması ile spor alanında yukarıda değindiğimiz farklılıkların en aza indirgeneceği ya da ortadan kalkacağı kuşkusuzdur.

«Öğretmenler!

Erkek ve kız çocuklarımızın eşit olarak bütün öğrenim basamaklarındaki eğitim ve öğrenimlerinin iş ilkesine dayanması önemlidir. Yurt çocukları, her öğrenim basamağında, tutumsal alanda yapıcı, etkili ve başarılı olacak biçimde donatılmalıdır. Ulusal törelerimiz, uygarlık ilkeleriyle ve özgürlük düşüncelerle geliştirilmeli, güçlendirilmelidir...»

ATATÜRK

(Öğretmenler Birliği Kurultayı,
25 Ağustos 1924)

(4) Lüschen, a. g. yazı.